

HODNOCENÍ EKONOMICKÉHO ZDRAVÍ OBCÍ

Jaroslav Kovárník

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomiky a managementu

Martin Sobotka

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomie

Abstrakt: Regiony v sobě zahrnují mnoho různých subjektů představované soukromým sektorem, municipalitami a dalšími subjekty neziskového sektoru. Hlavním motorem regionálního rozvoje jsou zdravé podniky soukromého sektoru, které jsou schopné inovací. Přesto určitý vliv na tento rozvoj mohou mít i obce. Municipality pak mohou vytvářet vhodné prostředí např. prostřednictvím infrastruktury a péči o obyvatelstvo. Z tohoto důvodu se jeví vhodným zajímat se o ekonomické zdraví obcí (jejich bonitu). Tento článek se zaměřuje na vybrané metody pro posuzování bonity obcí, přičemž se je snaží vzájemně porovnat.

Abstract: Regions comprehend a lot of various subjects of private sector, municipalities and other subjects of non-profit sector. The health firms, which are able to innovations, are the main power of regional development. Nevertheless municipalities can influence this development as well. The municipalities can make suitable environment for example during infrastructure and during care of inhabitants. Therefore is suitable to interest in economical health of municipalities (their value). This article deals about selected methods for municipal value assess. There are these methods compared.

Klíčová slova: bonita, komparace, obec, rating

Key words: value, comparation, municipality, rating

Úvod

S ohledem na blížící se nové plánovací období Evropské unie, tzn. období 2007 – 2013, je zřejmý jistý posun v regionální politice EU směrem k podpoře růstu konkurenceschopnosti všech regionů Společenství a budování hospodářství založeného na znalostech a inovacích. Cílem regionální politiky pro nové plánovací období je tedy obecně podpora rozvoje regionů, nejen zaostávajících, ale i těch rozvinutých, s cílem zvýšit jejich ekonomickou úroveň a konkurenceschopnost.

Na rozvoji regionů se podílí mnoho subjektů. Jedná se zejména o podnikatelskou sféru, která má pravděpodobně největší dopad na ekonomický růst regionu. Dalším důležitým prvkem jsou však i obce, které by měly sami mít zájem na prosperitě regionu, protože jsou regionální ekonomikou zpětně ovlivňovány.

Při hodnocení ekonomického zdraví obcí existuje celá řada metod, mezi něž patří i metody určování bonity obcí. V tomto příspěvku se zaměříme na některé z těchto metod a provedeme komparaci výsledků zjištěných těmito metodami a oficiálních výsledků ratingové agentury.

1. Metody hodnocení bonity obcí

Doposud není jednoznačně definováno vymezení pojmu bonita. Velmi často se tento pojem ztotožňuje s pojmem rating, který je spojován především se schopností obcí splácet dluh. Bonitou obcí v širším smyslu však rozumíme vlastnosti, které odpovídají charakteru požadavků kladených na obec. Bonita obcí je tedy ve své podstatě určitým výrokem o obci.

Bonita obce je pak tvořena zejména těmito aspekty:

- hospodařením obce dle rozpočtu,
- majetkem obce,

- rozvojovými podmínkami obce.

Bonitní hodnocení obcí na základě porovnávání hospodaření jednotlivých obcí je v podmínkách obcí České republiky komplikováno rozdílností funkcí jednotlivých obcí, tj. tím co jednotlivé obce vykonávají. Jde zde o to, že např. obdobné obce se mohou lišit v tom, jak velký rozsah státní správy vykonávají, prostřednictvím jakých organizací zajišťují financování různých činností apod.

Mezi nejznámější metody hodnocení bonity obcí patří metoda CRA, metoda finanční, bilančně-majetková, metoda US RESEARCH a metoda CCB. V našem příspěvku se zaměříme na tři z uvedených metod, a sice CRA, finanční a bilančně-majetkovou metodu. Každá z metod se vyznačuje specifickým přístupem k hodnocení ekonomického prostředí obce.

1.1 Metoda CRA

Agenturou vytvářený CRA Rating postihuje u hodnoceného subjektu veškerá agentuře známá rizika a stává se tak plnohodnotným podkladem pro rozhodování investorů, bank a obchodních partnerů o obchodní spolupráci s hodnoceným subjektem.

Nejužívanějším typem tohoto ratingu je tzv. Credit Rating, který je udělován finančním institucím, průmyslovým podnikům a městům. Ten vypovídá o úvěrové bonitě a schopnosti daného subjektu dostát včas a v plné míře všem svým splatným závazkům.

V analýze se pracuje s tzv. základními, odvozenými, poměrovými a popisnými ukazateli. Základní ukazatele představují hodnoty, které jsou podstatné pro výpočet ukazatelů odvozených, poměrových a popisných a vycházejí přímo z rozpočtu obce. Jsou tvořeny součty hodnot v položkách, které mají v určitém směru podobný charakter. Odvozené ukazatele pomáhají při zodpovězení otázky, kolik si obec může půjčit. Poměrové ukazatele poskytují především přehled o tom, v jaké situaci se obec nachází z hlediska zadluženosti a také odpovídají na otázku, kolik si obec může půjčit. Popisné ukazatele sledují změnu nejdůležitějších základních ukazatelů mezi jednotlivými lety, umožňují analyzovat, které ukazatele jsou stálé, a které jsou naopak velmi volatilní.

Mezi základní ukazatele tedy patří analýza příjmů, výdajů a dluhové služby. Mezi odvozené ukazatele lze zařadit výsledek hospodaření, provozní výsledek, brutto a netto úspory. Poměrovými ukazateli se hodnotí zadluženost, finanční potenciál a nezávislost a potenciál rozvoje. Součástí popisných ukazatelů je analýza růstu, plnění rozpočtu, míra vlivu veřejného sektoru na obyvatelstvo obce, struktura celkových příjmů, struktura celkových výdajů, struktura daňových příjmů a struktura neinvestičních výdajů.

1.2 Metoda finanční

Finanční metoda hodnocení bonity obcí je založena na hodnocení nejvýznamnějších parametrů hospodaření obcí. Tato metoda vychází z podrobného sledování hospodaření v účetnictví obce – sleduje 22 ukazatelů v oblasti příjmů, výdajů a financování, strukturované podle rozpočtové skladby. Jednotlivé ukazatele jsou zde porovnávány s parametry, které vycházejí ze skutečných údajů o hospodaření obcí v roce 1999. Samozřejmě tyto parametry je potřeba neustále aktualizovat. Přesto aspoň orientačně je lze vzít v úvahu, protože výrazné skokové změny v hospodaření obcí se nepředpokládají.

Vyhodnocením jednotlivých 22 ukazatelů bonity a zohledněním jejich vah se získá hodnota agregátní bonity. V případě, že vývoj hospodaření dané obce bude korespondovat s průměrnou strukturou hospodaření obcí v ČR, dosáhne hodnoty 4. Vyšší hodnota ukazuje lepší hospodaření, než je průměrná úroveň, naopak nižší hodnoty poukazují na podprůměrné hospodaření.

1.3 Bilančně majetková metoda

Tato bilančně majetková metoda pro zjišťování bonity vychází z ohodnocení tří stránek úrovně a finanční situace v obci. Jedná se o rozpočtové hospodaření, velikost majetku a také bere v potaz místní podmínky. Tyto tři faktory, které obec a její činnost velice podmiňují, jsou charakterizovány vybranými číselnými i slovními kategoriemi. Tyto kategorie jsou dále obodovány podle průměrných hodnot těchto kategorií v České republice.

U této metody se rozlišuje krátkodobé a dlouhodobé hodnocení bonity obce, přičemž krátkodobé bere v úvahu čistý provozní výsledek hospodaření vztažený na jednoho obyvatele a dále dluhovou službu na obyvatele. Druhým faktorem pro krátkodobé hodnocení je ukazatel objemu majetku. Dlouhodobé hodnocení vychází z krátkodobého, přičemž se zohledňují navíc místní podmínky v dané obci, tzn. velikost obce, ekonomický potenciál, správní struktura, technická a sociální infrastruktura.

Výsledkem je popsání bonity obce pomocí písmenného kódování, počínaje označením AAA, což představuje mimořádně vysokou schopnost plnit své finanční závazky z krátkodobého hlediska a výborný stupeň s nízkým rizikem z hlediska dlouhodobého, a konče označením D, což představuje neschopnost plnit své finanční závazky v krátkodobém měřítku a investičně nepřijatelný stupeň v měřítku dlouhodobém.

2. Komparace vybraných obcí

Pro zhodnocení bonity obcí byly vybrány dvě konkrétní obce ČR, konkrétně Domažlice a Ústí nad Orlicí. Tyto obce byly jednak vybrány z toho důvodu, že jejich geografická vzdálenost do jisté míry zaručuje, že na jejich ekonomickou i sociální roli budou mít vliv rozdílné faktory a dalším podstatným důvodem byla skutečnost, že na internetových stránkách agentury CRA lze nalézt vypracovaný profesionální rating těchto dvou obcí. V dalším textu budou přehledně zachyceny výpočty bonity těchto obcí za použití metody finanční a bilančně majetkové a následná komparace takto zjištěných výsledků s výsledkem agentury.

V následující tabulce č. 1 jsou zachyceny základní údaje o těchto obcích. K jejich získání byl použit internet, konkrétně stránky Statistického úřadu, příslušných krajských a obecních úřadů a v neposlední řadě ARIS web, kde jsme získali přehledně rozpočet těchto obcí. Pro konkrétní údaje pak bylo nutné sumarizovat příslušné položky, zjištěné z rozpočtů podle rozpočtové skladby, a takto získané údaje pak již bylo možné použít pro výpočty v rámci obou metod hodnocení ekonomického zdraví obcí.

Tabulka 1 - Základní údaje o vybraných obcích

Ukazatele	Ústí nad Orlicí	Domažlice
Počet obyvatel	15 192	11 048
Správní struktura	rozšířená působnost	rozšířená působnost
Ekonomický potenciál	regionální význam	regionální význam
Technická infrastruktura	plynifikace, železnice	plynifikace, železnice
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo	7 859	5 982
Nezaměstnaní	598	271
Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo	7 222	4 987
Nezjištěné obyvatelstvo	111	79
Byty celkem	6 358	4 777
Byty obydlené	5 780	4 371
Daňové příjmy celkem	139 665 690	134 748 670
Příjmy z majetku	3 587 320	16 671 010
Opakující se příjmy	234 833 470	219 939 030
Kapitálové příjmy	11 884 910	4 085 960
Příjmy celkem	594 678 770	699 969 900

Běžné výdaje celkem	544 729 690	630 875 200
Opakující se výdaje celkem	188 642 600	143 936 080
Kapitálové výdaje	48 351 110	89 032 960
Výdaje celkem	593 080 800	719 908 160
Zadluženost	69 888 530	72 620 000

Zdroj: autoři

2.1 Metoda bilančně – majetková

V následující tabulce č. 2 jsou výsledky, ke kterým jsme u vybraných obcí dospěli v případě metody bilančně majetkové. Symbolem HF – 1 je označován ukazatel vycházející z čistého provozního výsledku na obyvatele a dluhové služby na obyvatele, symbol HF – 2 odráží hodnotu mobilního majetku obce na jednoho obyvatele, přičemž tato hodnota je vyjádřena v tržních cenách pomocí polohových koeficientů a konečně ukazatel HF – 3 hodnotí místní podmínky a zahrnuje v sobě pět výše jmenovaných faktorů. Symbol Rk označuje krátkodobý rating, symbol pak Rd rating dlouhodobý.

Tabulka 2 - Metoda bilančně - majetková

Ukazatele	Ústí nad Orlicí	Domažlice
HF - 1	0,65	0,95
HF - 2	0,2	0
HF - 3	1,02	1,05
Rk - body	0,85	0,95
Rd - body	1,87	2
Rk - označení	B	B
Rd - označení	B	B

Zdroj: autoři

Z uvedené tabulky je patrné, že obě obce dosáhly jak v krátkodobém, tak v dlouhodobém horizontu označení B, což z krátkodobého hlediska představuje stupeň, kdy obec své závazky plní až při jejich prolongaci a z hlediska dlouhodobého je to stupeň investičně málo efektivní s nejistou mírou rizika. S ohledem na to, že jak v krátkodobém, tak dlouhodobém horizontu existuje deset různých označení a stupeň B se v obou případech nachází na šesté pozici, jedná se tedy o situaci mírně podprůměrnou.

Je tedy zřejmé, že pokud při hodnocení dané obce vezmeme v úvahu i její pozici v daném regionu, její sociální strukturu, počet ekonomicky aktivních obyvatel a naproti tomu počet ekonomicky neaktivních, počet bytů a obydlených bytů, ale i technickou infrastrukturu apod., zkrátka pokud se zaměříme na obec v „širším“ kontextu, obě tyto obce dosahují přibližně srovnatelnou úroveň, která však není příliš optimistická, neboť se jedná o pozici mírně podprůměrnou.

2.2 Metoda finanční

V tabulce č. 3 se nacházejí údaje o metodě finanční. Všech 22 ukazatelů bylo v této metodě rozčleněno do čtyř okruhů, a sice okruh P reprezentující příjmy a zahrnující celkem šest ukazatelů, dále okruh V1 představující agregátní výdaje, který obsahuje pouze dva ukazatele, pak okruh V2, což jsou věcné okruhy výdajů, kam se řadí sedm ukazatelů a konečně okruh R, který odpovídá kvalitě rozpočtového procesu a zahrnuje zbývajících sedm ukazatelů.

V rámci každého okruhu byly zvoleny váhy jednotlivých ukazatelů, které odpovídají roli příslušného prvku ve struktuře municipálních rozpočtů ČR, váhy v každém okruhu dosahují pochopitelně úrovně 100 %. Každý ze čtyř okruhů je pak se stejnou mírou významnosti zařazen do agregátní bonity.

Jediná výjimka je u okruhu R, kde lze alternativně zařadit buď ukazatel B16 nebo B17 a tudíž docházíme ke dvěma rozdílným, avšak velmi podobným výsledkům. Ukazatel B16

představuje velikost přebytku rozpočtu a hodnotí se pouze v případě vzniku přebytku a ukazatel B17 představuje pokrytí deficitu rozpočtu a tento se hodnotí pouze v případě vzniku deficitu a pro hodnocení se deficit bere jako kladná hodnota.

Tabulka 3 - Metoda finanční

Ukazatele	Ústí nad Orlicí	Domažlice
Ukazatel P	1,52	2,42
Ukazatel V1	0,47	0,74
Ukazatel V2	1,1	1,08
Ukazatel R – s B16	0,85	1,2
Ukazatel R – s B17	0,9	1,2
Celková bonita – s B16	3,94	5,43
Celková bonita – s B17	3,99	5,43

Zdroj: autoři

Z této tabulky už je zřejmý podstatný rozdíl mezi obcemi. Jak bylo řečeno výše, průměr ČR při použití této metody hodnocení ekonomického zdraví obce je hodnota 4. Obec Ústí nad Orlicí vykazuje drobné rozdíly při použití ukazatele B16 nebo B17, avšak obě hodnoty se pohybují právě v pásmu průměru České republiky. Obec Domažlice dosahuje stejných výsledků v případě obou ukazatelů, ovšem jak je patrné, tyto hodnoty jsou vysoce nadprůměrné.

Provedeme-li tedy analýzu, která svým způsobem odhlíží od jakýchkoliv vnějších vlivů a soustředí se pouze na hodnocení hospodaření obce, na analýzu příjmů, výdajů a další rozpočtové charakteristiky, dostaneme podstatně rozdílné údaje, ze kterých plyne, že obec Ústí nad Orlicí dosahuje přibližně průměru České republiky, co se otázky hospodaření týče, zatímco Domažlice se svým rozpočtem pracují mnohem efektivněji a vykazují vysoce nadprůměrnou hodnotu.

2.3 Oficiální rating CRA

Na internetových stránkách agentury CRA RATING AGENCY, a. s., lze získat touto agenturou vytvořený rating obou výše rozebíraných obcí. Zde zjistíme, že obě obce dosáhly hodnoty Baa+, což představuje bonitní subjekty se stabilní současností a skutečnostmi, jež by mohly ovlivnit budoucí míru rizika. Česká republika jako celek dosahuje podle této agentury stupeň A+, což je stupeň nadprůměrný se skutečnostmi, které by v budoucnu mohly ohrozit nízkou míru rizika. Lze tedy konstatovat, že obě obce dosahují poměrně uspokojivé výsledky blíží se průměrným hodnotám České republiky.

3. Komparace dosažených výsledků

Z uvedených tabulek je zřejmé, že obec Ústí nad Orlicí v otázce hospodaření dosahuje průměru České republiky, ale regionální význam této obce je menší, protože pokud provedeme analýzu s přihlédnutím k faktorům regionálním, sociálním a dalším, dostaneme v krátkodobém i dlouhodobém horizontu výsledky mírně podprůměrné. Ovšem podle oficiální agentury získáváme pozitivní výsledek, což je způsobeno především tím, že rating agentury CRA se zaměřuje spíše na popis příležitostí a hrozeb rozvoje a z tohoto pohledu je tedy zřejmé, že obec má potenciál pro další růst a rozvoj, což může mít pochopitelně kladný vliv nejen na danou obec, ale i na celý region. Tyto rezervy a možnosti dalšího růstu ani jedna námi provedená metoda nezohledňuje, neboť pro jejich klasifikaci je skutečně nutné jednak zvolit spíše popisný charakter hodnocení, ale především znát konkrétní podmínky a situaci v dané obci.

U Domažlic zjišťujeme, že z hlediska hospodaření a zacházení s rozpočtem je tato obec vysoce nadprůměrná, což jinými slovy znamená, že v dané obci se účelně a efektivně nakládá s přidělenými finančními prostředky. Ovšem přihlédneme-li k regionálním vlivům, sociální

struktury a dalším faktorům, i tato obec se rázem ocitne v krátkém i dlouhém období na úrovni podprůměrné. Tato skutečnost by naznačovala, že regionální význam dané obce je skutečně malý, v porovnání s druhou obcí podstatně menší, neboť pokud zohledníme tyto faktory, vysoce pozitivní výsledek získaný metodou finanční se změní na výsledek mírně negativní, získaný pomocí druhé metody. Ovšem oficiální rating nám opět dává optimistický odhad, srovnatelný se situací v Ústí nad Orlicí, ovšem důvody a faktory, které tuto skutečnost ovlivňují, jsou naprosto totožné s těmi, které jsme uvedli u druhé námi zkoumané obce.

4. Závěr

V našem příspěvku jsme se zabývali problematikou hodnocení ekonomického zdraví obcí pomocí určování jejich bonity. Po stručném teoretickém úvodu, ve kterém jsme se zabývali otázkou, co to je bonita a jaké jsou možné metody jejího zjišťování, jsme provedli konkrétní hodnocení dvou vybraných obcí, a sice Ústí nad Orlicí a Domažlic, za použití metody finanční a bilančně – majetkové. Dosažené výsledky jsme dále srovnali s oficiálním ratingem podle agentury CRA.

Lze konstatovat, že metoda finanční se pro hodnocení ekonomického zdraví obcí v regionálním kontextu příliš nehodí. Tato metoda posuzuje čistě pouze hospodaření a rozpočet dané obce a nepřihlíží k vnějším faktorům, jako struktura obyvatelstva, zaměstnanost, regionální význam dané municipality, sociální struktura, technická infrastruktura apod. Tyto faktory zohledňuje druhá použitá metoda, bilančně – majetková, jejíž výsledky jsou však pro obě zkoumané obce mírně negativní.

Ovšem chceme-li provést kvalitní zhodnocení s přihlédnutím i k určitým možnostem dalšího růstu a rozvoje dané obce, je nutné především znát dobře místní podmínky, potenciál rozvoje a možnosti dalších investic, ať už se bude jednat o investice do podnikatelské sféry, infrastruktury, turistického ruchu, životního prostředí, lidského kapitálu apod. a dále je vhodné přejít od metod čistě numerických, jako jsou právě metody finanční nebo bilančně – majetková, k slovnímu popisu a hodnocení, kdy výsledné hodnocení je pak získáno spíše expertním odhadem. Tento způsob bonity má výhodu v tom, že je schopen zohlednit právě i budoucí možnosti rozvoje dané obce, ovšem nevýhoda spočívá ve značné subjektivitě, neboť numerické výpočty tvoří pouze jakousi základnu.

Použitá literatura

1. Hábová, M. *Scoring obcí – Systém hodnocení podle finančních ukazatelů*. [on-line] dostupné z <<http://leonardo.utb.cz/html/iobsah.htm>> [cit. dne 22. 5. 2006]
2. Halásek, D., Pilný, J., Tománek, P. *Určování bonity obcí*. Ostrava: VŠB – TU, 2002. ISBN 80-248-0159-0.
3. Toth, P. a kol. *Financování obcí*. Praha: VŠE, 2005. ISBN 80-245-0957-1.
4. www.crating.cz [cit. dne 24. 6. 2006]

Kontaktní adresy

Ing. Jaroslav Kovárník

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomiky a managementu

Studentská 84, 532 10 Pardubice

tel.: 466 036 175

email: jaroslav.kovarnik@upce.cz

Ing. Martin Sobotka

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomie

Studentská 84, 532 10 Pardubice

tel.: 466 036 167

email: martin.sobotka@upce.cz